

چالش‌ها و موانع ترغیب دانش‌آموختگان رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی به ایجاد کارآفرینی و اشتغال‌زایی

زینب صفوی*

کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور

خدیجه مرادی

کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی و مسئول کتابخانه عمومی قیامدشت

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۲/۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۳/۱۱

چکیده

هدف: هدف از پژوهش حاضر، شناسایی چالش‌ها و موانع ترغیب دانش‌آموختگان رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی به ایجاد کارآفرینی و اشتغال‌زایی است.

روش‌شناسی: پژوهش از نوع کاربردی بوده و به روش پیمایشی توصیفی انجام شده است. جامعه‌ی آماری این پژوهش ۱۵۰ نفر از دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی (شاغل یا غیر شاغل) دانشگاه‌های تحت پوشش وزارت علوم و فناوری و دانشگاه آزاد اسلامی بودند که بر اساس نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، تعداد ۱۲۲ پرسشنامه عودت داده شد. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه‌ی محقق‌ساخته است. به منظور مشخص کردن وضعیت داده‌ها از آزمون نسبت دوجمله‌ای و برای رتبه‌بندی عوامل موثر بر عدم کارآفرینی از آزمون فریدمن استفاده شد.

یافته‌ها: مهم‌ترین مانع ترغیب دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی به ایجاد کارآفرینی و اشتغال‌زایی نبود آموزش مناسب جهت کسب درآمد از مهارت‌های حرفه‌ای است. همچنین، نبود نهادهای حمایتی رسمی و غیررسمی مناسب، کم‌اثرترین عامل عدم کارآفرینی است.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سرفصل‌های آموزشی باید مورد بازنگری قرار گیرد، واحد کارآفرینی به واحدهای درسی رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی اضافه شود، دروس تخصصی از حالت نظری صرف خارج شده و دانشجویان با جنبه‌های عملی و کاربردی دروس نیز آشنا شوند. همچنین، آموزش‌های مناسبی باید در زمینه‌ی کسب مهارت‌های کارآفرینی ارائه شود تا دیدگاه دانشجویان رشته نسبت به ماهیت آن تغییر یابد. اساتید و صاحب‌نظران رشته باید دانشجویان را با مفاهیم نوینی همچون جامعه‌ی اطلاعاتی، سازمان یادگیرنده، اقتصاد دانش‌محور و غیره آشنا کرده و اهمیت این مفاهیم و نقش کاربردی آن‌ها را در همه‌ی جنبه‌های زندگی، از جمله درآمدزایی و ایجاد کسب و کار به دانشجویان ارائه کنند.

کلیدواژه‌ها: کارآفرینی، دانش‌آموختگان، کتابداری، اطلاع‌رسانی و اشتغال‌زایی.

مقدمه

کارآفرین فردی است که اهل ایجاد کار و اشتغال‌زایی است؛ به عبارت دیگر کارآفرین برای خود و دیگران موقعیت و فرصت‌های شغلی ایجاد می‌کند. کارآفرینی عبارت است از فرآیند نوآوری و بهره‌گیری از فرصت‌ها با تلاش و پشتکار بسیار و همراه با پذیرش مخاطره‌های مالی، روانی و اجتماعی که البته با انگیزه‌ی کسب سود مالی، توفیق‌طلبی، رضایت شخصی و استقلال صورت می‌پذیرد (مطهری، ۱۳۸۷، ص ۷).

منشا و سابقه‌ی مفهوم کارآفرینی به اوایل قرن هفدهم و کشور فرانسه برمی‌گردد. برخی ریچارد کانتیلون را که یکی از صاحب‌نظران کارآفرینی در سال ۱۷۲۵ است، بنیانگذار واژه‌ی کارآفرینی می‌دانند (هیسریج، ۱۳۸۳). بررسی تاریخی ادبیات کارآفرینی نشان می‌دهد که این واژه نخستین بار در تئوری‌های اقتصادی و توسط اقتصاددانان مطرح شد و سپس وارد مکاتب و تئوری‌های کارآفرینی سایر رشته‌های علوم انسانی گردید. (عابدی، ۱۳۸۱، نقل در بهبهانی، ۱۳۸۵، ص. ۱۹-۲۰). کارآفرینی در اصل به لحاظ لغوی برابر نهاده‌ای برای Entrepreneurship محسوب می‌شود که ریشه‌ی آن به فرانسوی Entrepreneur به معنای "متعهد شدن" به انجام عملی توأم با پذیرش و کنار آمدن با مخاطره‌های مربوطه است که در سال ۱۸۴۸ توسط جان استوارت میل به "کارآفرینی" به زبان انگلیسی برگردانده شد (Jennings & Young, 1990)، نقل در شریف‌زاده و اسدی، ۱۳۸۹، ص ۸۷).

پیتر دراگر (Peter Drucker, 1985)، معتقد است "کارآفرین کسی است که فعالیت‌های اقتصادی کوچک و جدیدی را با سرمایه‌ی خود شروع کند". کارآفرینان افرادی هستند که نوآوری می‌کنند، فرصت‌های تجاری را شناسایی و خلق می‌نمایند و ترکیبات جدیدی از منابع را ارائه می‌دهند. دراگر عقیده دارد که سازمان‌های کنونی، خصوصی، انتفاعی عمومی یا غیرانتفاعی چنانچه مایل باشند فلسفه‌ی کارآفرینی را به کار گیرند، ناگزیر هستند شیوه‌ی مدیریتی خود را تغییر دهند (مکی‌آل‌آقا، ۱۳۸۶، ص ۱۱۶-۱۱۷).

قرن بیست و یکم به عنوان قرن دانش معرفی شده است. در این عصر، سرمایه‌ی اصلی جوامع، دانش، مهارت و نگرش منابع انسانی آن‌ها است. برای اینکه این سرمایه در خدمت سعادت جامعه باشد به قابلیت‌های کارآفرینی نیاز است. در حال حاضر توسعه‌ی کارآفرینی هسته‌ی برنامه‌های توسعه‌ی کشورها است. از این رو، سرمایه‌گذاری در قابلیت‌های کارآفرینی منابع انسانی جایگاه ویژه‌ای دارد (مکی‌آل‌آقا، ۱۳۸۶، ص ۱۱۶).

بیان مسئله

افزایش چشمگیر بیکاری به ویژه در میان دانش‌آموختگان، زنگ خطر جدی به شمار می‌رود، از این رو ضروری است که برای حل این مشکل، برنامه‌ریزی دقیق، فراگیر و دراز مدت صورت گیرد (نوروزی، ۱۳۸۸، ص ۱۶). کارآفرینی، یکی از راه‌هایی است که می‌تواند به عنوان اقدامی پایدار در جهت اشتغال‌زایی مورد توجه قرار گیرد. افزایش میزان دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و عدم توجه مسئولان به لزوم فراهم آوردن فرصت شغلی و نیز تکیه‌ی دانش‌آموختگان به نهادهای دولتی برای اشتغال‌زایی را می‌توان از معضلات برخی کشورها از جمله ایران دانست. افزایش شمار دانش‌آموختگان و نداشتن فرصت شغلی و بیکاری در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز دیده می‌شود.

زوارقی (۱۳۹۱)، کتابخانه‌های عمومی را در توسعه‌ی فرهنگ کارآفرینی موثر می‌داند. آلیسون (Allison, 2007)، نیز کتابداران را کارآفرینان اجتماعی معرفی می‌کند و به بیان نقش آن‌ها در یافتن و دسترسی به اطلاعات، خدمات مرجع و ... اشاره می‌کند. کتابداران امکان دسترسی به منابع پژوهشی را فراهم می‌کنند. کتابداران با توجه به تخصص و حرفه‌ی خود با منابع اطلاعاتی آشنایی دارند و به عنوان جویندگان و حافظان علم به شمار می‌روند؛ بنابراین، توانایی بالقوه‌ی تولید علم و گردش

چرخ‌های اقتصادی را بیش از دیگران دارا هستند. با این توصیف انتظار می‌رود آنان با تکیه به نبوغ، نوآوری و بهره‌گیری از دانش و مهارت خود به اشتغال‌زایی و تولید فرصت‌های شغلی پرداخته و پیشگام حرکت‌هایی نو در این زمینه باشند. اما علی‌رغم این تصور، بیکاری در میان دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز دیده می‌شود. بررسی‌های انجام شده^۱ نشان می‌دهد عوامل مختلفی نظیر بحران اقتصادی، شرایط اجتماعی و فرهنگی، خانواده، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، دولت و عواملی از این دست می‌تواند زمینه‌ساز عدم کارآفرینی دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها باشد. با توجه به افزایش میزان دانش‌آموختگان در رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی و در نتیجه اشباع شدن مراکز دولتی و تخصصی از دانش‌آموختگان این رشته و در نتیجه عدم توانایی جذب بیشتر دانش‌آموختگان در این مراکز، لازم است تا دانش‌آموختگان رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی توانایی‌ها و مهارت‌های لازم را کسب کرده و همچون دیگر رشته‌های دانشگاهی به ایجاد کسب و کار و اشتغال‌زایی بپردازند تا برای خود و دیگران نیز زمینه‌های کسب درآمد را فراهم سازند. هدف پژوهش حاضر، بررسی چالش‌ها و موانعی است که دانش‌آموختگان رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایجاد کارآفرینی و اشتغال‌زایی با آن روبرو هستند.^۲

اهمیت و ضرورت پژوهش

تاکنون پژوهش‌های زیادی در داخل و خارج از کشور در خصوص کارآفرینی و موانع آن در حوزه‌های مختلف انجام شده است. در حوزه‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز پژوهش‌هایی با موضوع کارآفرینی انجام شده اما بسیاری از آنها بطور مشخص به بررسی موانع و مشکلات کارآفرینی در میان دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی نپرداخته‌اند. از این رو با توجه به اهمیت کارآفرینی و ضرورت ایجاد آن خصوصا در میان کتابداران که خود نقش موثری در اقتصاد دانش‌محور دارند و همچنین وجود پژوهش‌های اندکی در این زمینه، پژوهش حاضر با هدف بررسی چالش‌ها و موانع کارآفرینی دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی انجام گرفته است.

سوالات پژوهش

۱. آیا مشکلات فردی و خانوادگی در عدم کارآفرین شدن موثر است؟
۲. آیا ماهیت رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی در عدم کارآفرین شدن موثر است؟
۳. آیا فراهم نبودن آموزش‌های مناسب جهت کسب درآمد از مهارت‌های حرفه‌ای در عدم کارآفرین شدن موثر است؟
۴. آیا نبود دسترسی به منابع و امکانات مالی مناسب در عدم کارآفرین شدن موثر است؟
۵. نبود نهادهای حمایتی رسمی و غیررسمی مناسب در عدم کارآفرین شدن موثر است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر، از نوع کاربردی بوده و به روش پیمایشی توصیفی انجام شده است. جامعه‌ی آماری این پژوهش ۱۵۰ نفر از دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی (شاغل یا غیر شاغل) دانشگاه‌های تحت پوشش وزارت علوم و فناوری و دانشگاه آزاد اسلامی بودند که از طریق نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها تعداد ۱۲۲ پرسشنامه عودت داده شد. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته است. این پرسشنامه از ۳۶ سوال و در ۵ بخش تشکیل شده است. سوالات بر اساس مقیاس لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) تنظیم شده‌اند. روایی پرسشنامه توسط ۱۰ نفر از اساتید و

^۱ برخی از بررسی‌های انجام شده در این زمینه در قسمت "پیشینه" مقاله ذکر شده است.

^۲ لازم به ذکر است که این پژوهش قبل از تغییر نام رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی به نام فعلی خود (علم اطلاعات و دانش‌شناسی) انجام و در سراسر مقاله از واژه‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی استفاده شده است.

دانشجویان کتابداری و اطلاع‌رسانی سنجیده شد. همچنین، آلفای کرونباخ محاسبه‌شده برای پرسشنامه برابر ۰/۸۸ بدست آمد و بدین ترتیب پایایی پرسشنامه نیز تایید گردید. در این پژوهش به منظور مشخص کردن وضعیت داده‌ها از آزمون نسبت دوجمله‌ای و برای رتبه‌بندی عوامل موثر بر عدم کارآفرین شدن از آزمون فریدمن استفاده شد.

پیشینه پژوهش

کریمیان و امیرلطفی (۱۳۸۶)، پژوهشی با عنوان "بررسی موانع و چالش‌های کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان" را انجام دادند. جامعه آماری شامل ۳۰۰ نفر از دانش‌آموختگان جویای کار زن استان گلستان بود. بر مبنای یافته‌های تحقیق، فراهم نبودن آموزش‌های مناسب، عدم دسترسی به منابع مالی، عدم وجود نهادهای حمایتی و فراهم نبودن قوانین و مقررات مناسب از نظر پاسخ‌دهندگان به عنوان موانع و چالش در توسعه کارآفرینی تلقی شده و فرضیات مربوطه تایید شدند.

مکی‌آل‌آقا (۱۳۸۶)، "نقش دانشگاه در توسعه کارآفرینی" را بررسی کرد. جامعه آماری پژوهش، کلیه اعضای هیات علمی در واحدهای مختلف دانشگاه آزاد اسلامی منطقه ۸ است. در این پژوهش برای تعیین حجم نمونه با استفاده از فرمول و به روش تصادفی چند مرحله‌ای، ۶۰۰ نفر از اساتید به عنوان نمونه انتخاب شدند. یافته‌های پژوهش نشان داد ایجاد تفکر کارآفرینی در میان دانش‌آموختگان دانشگاه در توسعه کارآفرینی موثر است. همچنین، آموزش‌های تخصصی و کاربردی در زمینه کارآفرینی در توسعه آن تاثیر زیادی دارد. این پژوهش نشان داد که معرفی فرصت‌های کارآفرینی در دانشگاه در ایجاد تسهیلات برای توسعه قابلیت‌های حرفه‌ای و کارآفرینی بسیار موثر است. آموزش‌های رایج دانشگاهی به میزان کمی قادر به تقویت انگیزه کارآفرینی و آمادگی برای احراز شغل و حرفه معین می‌شوند. نهایت آنکه توسعه کارآفرینی در میان دانشجویان بستگی زیادی به توسعه و ارتقای رفتار کارآفرینانه‌ی افراد، از طریق ترویج، آموزش، حمایت و شناخت مستعدان کارآفرینی دارد. آراستی و اکبری‌جوکار (۱۳۸۷)، در پژوهشی "ویژگی‌های کسب و کار زنان کارآفرین تحصیل کرده دانشگاهی و مشکلات آنان در راه‌اندازی کسب و کار" را بررسی کردند. جامعه آماری تحقیق متشکل از زنان تحصیل کرده دانشگاهی است که کسب و کاری مستقل و نوآور را به تنهایی یا با شراکت در حداقل ۶ ماه قبل از انجام تحقیق ایجاد کرده بودند، مدیریت، کسب و کار خود را شخصا بر عهده داشته و یا کاملا در جریان آن قرار دارند، حداقل برای ۲ نفر اشتغال‌زایی کرده‌اند و دست کم ۲۵ درصد سهام شرکت را مالک هستند. ۲۰۱ زن کارآفرین با تحصیلات فوق دیپلم و بالاتر از طریق مراجعه به وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مختلف استخراج گردید که به دلیل محدود بودن این لیست هیچ روش نمونه‌گیری بکار برده نشد. در نهایت ۷۶ نفر به دلایلی نظیر عدم سازگاری با شرایط نمونه‌گیری تحقیق، عدم تمایل به شرکت در تحقیق، عدم حضور در ایران در دوره‌ی زمانی انجام تحقیق و بالاخره عدم دسترسی به آدرس به روز، از جامعه آماری پژوهش حذف شده و در نهایت ۱۲۵ پرسشنامه توزیع گردید. آنان مهم‌ترین مشکلات زنان کارآفرین تحصیل کرده‌ی دانشگاهی را وجود قوانین دست و پاگیر، بوروکراسی اداری، اخذ مجوزها و تامین منابع مالی ارزیابی کردند همچنین، مواردی از قبیل تضاد نقش‌ها، مدیریت کسب و کار و وجود تبعیض‌ها که از مسائل جنسیتی ناشی می‌شوند مانع جدی برای زنان کارآفرین تحصیل کرده دانشگاهی ایران محسوب نمی‌شوند.

جوادیان‌صراف و شجاع (۱۳۸۸)، پژوهشی با عنوان "بررسی نگرش دانشجویان تربیت‌بدنی به موانع کارآفرینی و مشکلات راه‌اندازی کسب و کار بعد از فراغت از تحصیل" را انجام دادند. برای انجام این پژوهش تعداد ۹۷ دانشجوی پسر و ۶۴ دانشجوی دختر تربیت‌بدنی دانشگاه‌های فردوسی مشهد، غیرانتفاعی امام رضا (ع) و دانشگاه آزاد اسلامی مشهد به طور تصادفی با تخصیص متناسب در هر طبقه انتخاب شدند و به پرسشنامه‌ی محقق‌ساخته‌ی سنجش موانع کارآفرینی پاسخ دادند. یافته‌های این پژوهش نشان

داد ۴۲/۵۵ درصد دانشجویان، ناتوانی در پذیرش خطر مالی را اصلی‌ترین مانع کارآفرینی تلقی می‌کردند. مشکل تامین سرمایه، سیاست‌های دولت، رشته‌ی تحصیلی، نبود فرصت‌های شغلی و کمبود راهنمایی و مشاوره مهم‌ترین مشکلات فرار و در راه‌اندازی کسب و کار محسوب می‌شوند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بین میانگین مجموع موانع اولیه کارآفرینی دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

رستگارهروکی (۱۳۸۸)، پژوهشی با عنوان "سنجش ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینی کتابداران و اطلاع‌رسانان شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر تهران" را انجام داد. جامعه‌ی پژوهش شامل شاغلان در کتابخانه‌های دانشگاهی سیزده دانشگاه دولتی شهر تهران است. از میان جامعه، ۵۹ نفر به صورت تصادفی به عنوان نمونه به تمام پرسش‌های پرسشنامه‌ای که ابزار گردآوری بوده است، پاسخ دادند. یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان داد که رابطه‌ی معناداری بین ویژگی‌های شخصیتی نیاز به موفقیت، خلاقیت، ریسک‌پذیری، کانون کنترل درونی و میزان کارآفرینی کتابداران و اطلاع‌رسانان وجود دارد و رابطه‌ی معناداری بین ویژگی‌های شخصیتی تحمل ابهام و میزان کارآفرینی کتابداران و اطلاع‌رسانان وجود ندارد. وجود رابطه‌ی معنادار بین مشخصات فردی (سابقه‌ی کار، جنسیت، رشته‌ی تحصیلی و میزان تحصیلات) پاسخ‌دهندگان و میزان کارآفرینی ایشان اثبات شد. در مجموع نیمی از جامعه‌ی آماری از نظر کارآفرینی، ضعیف و بسیار ضعیف بودند.

محمد کاظمی، قاسمی و رستم‌بخش (۱۳۹۰)، در مقاله‌ی خود: "شناسایی و تحلیل موانع رفتاری کارآفرینی در سازمان تربیت بدنی (وزارت ورزش) کشور" را بررسی کردند. جامعه‌ی آماری شامل کارشناسان و مدیران ستادی سازمان تربیت بدنی کشور بود که با تعیین حجم نمونه‌ی آماری بر اساس فرمول کوکران انتخاب شدند و از میان آنها، ۹۲ پرسشنامه برای تجزیه و تحلیل مورد بررسی قرار گرفت. ایشان ابعاد "سبک رهبری"، "فرهنگ سازمانی"، "ویژگی‌های شخصیتی کارکنان" و "تضاد سازمانی" را به عنوان موانع رفتاری کارآفرینی سازمانی در سازمان تربیت بدنی کشور ارزیابی کرده و نتیجه گرفتند که موانع مورد بررسی در این سازمان موجب کاهش نوآوری شده است.

یداللهی‌فارسی و دیگران (۱۳۹۰)، در "مطالعه‌ی موانع کارآفرینی در ورزش کشور" نتیجه گرفتند که بین دیدگاه‌های دو گروه کارآفرینان ورزشی (تولیدکنندگان لوازم و تجهیزات ورزشی و باشگاه‌داران) تفاوت وجود ندارد و عامل‌هایی مانند میزان سرمایه‌گذاری زیربنایی دولت در ورزش، توجه به کیفیت محصولات و خدمات، میزان توجه جامعه به خلق و اجرای ایده‌های جدید، میزان رقابت در بازار ورزشی (تولید تجهیزات ورزشی و باشگاه‌داری)، زیرساخت‌های کسب و کار: ارتباطات، حمل و نقل، خدمات بیمه و خدمات بانکی، مانع اصلی کارآفرینی در ورزش کشور هستند. جامعه‌ی آماری این پژوهش، ۲۷۵ نفر بود که از این تعداد نمونه‌ای ۱۰۰ نفره از دو گروه کارآفرینان ورزشی انتخاب شدند.

لیو و سهمن (Liao & Sohmen, 2001)، در مقاله‌ی خود به موانع محیطی کارآفرینی در چین اشاره می‌کنند. برخی از این موانع عبارت‌اند از: عدم قطعیت (ثبات) سیاسی و قانونی، مشکل دسترسی به منابع خصوصاً تامین بودجه، کارگر و فناوری، عادت‌نداشتن کارآفرینان چینی به نوشتن طرح‌های کسب و کار، اصول کنفوسیوس که مانع دریافت کمک مالی از اعضای غیرخویشاوند است، فقدان نیروی کار ماهر و موقعیت اجتماعی پایین کسب و کار خصوصی در چین.

بیتزنس و نیتو (Bitzenis & Nito, 2005)، به ارزیابی انتقادی موانع و مشکلات کارآفرینی در آلبانی پرداخته و نتیجه گرفتند که مهم‌ترین موانع کارآفرینی در آلبانی رقابت ناعادلانه، تغییر در شیوه‌های وضع مالیات، کمبود منابع مالی و مشکلات

مربوط به نظم عمومی است. این پژوهش از طریق نظرسنجی از اقشار مختلف مردم و نمونه‌گیری تصادفی و با استفاده از تکنیک مصاحبه و پرسشنامه انجام شد.

سینق سندهو، فهمی صدیق و ریاض (Singh Sandhu, Fahmi & Riaz, 2011)، در پژوهشی "موانع کارآفرینی و تمایل به کارآفرینی در میان دانشجویان کارشناسی ارشد مالزی" را بررسی کردند. جامعه‌ی آماری پژوهش شامل نمونه‌ای از ۲۶۷ دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه‌های مختلف مالزی بود. نتایج این پژوهش نشان داد بیشترین مانع کارآفرینی فقدان شبکه‌ی اجتماعی و کمبود منابع و عدم ریسک‌پذیری است.

یافته‌ها

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها ابتدا هر یک از ابعاد پرسشنامه و گویه‌های مربوط به آنها مشخص و میانگین و انحراف معیار هر گویه محاسبه شد، سپس وضعیت داده‌ها از نظر نرمال بودن بررسی گردید.

جدول ۱. وضعیت نرمال بودن داده‌ها

متغیرها	مقدار آماره کلوموگروف اسمیرنف	df	معنی‌داری
مشکلات فردی و خانوادگی	۰/۰۸۹	۱۲۲	۰/۰۱۹
ماهیت رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی	۰/۱۰۷	۱۲۲	۰/۰۰۲
فراهم‌نبودن آموزش‌های مناسب جهت کسب درآمد از مهارت‌های حرفه‌ای	۰/۰۹۷	۱۲۲	۰/۰۰۷
نبود دسترسی به منابع و امکانات مالی مناسب	۰/۱۷۰	۱۲۲	۰/۰۰۰
نبود نهادهای حمایتی رسمی و غیررسمی مناسب	۰/۰۹۸	۱۲۲	۰/۰۰۶

بر اساس یافته‌های جدول ۱، می‌توان گفت توزیع متغیرها غیرنرمال و ناپارامتریک بوده و نوع آماره‌های استنباطی که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفت ناپارامتریک است.

به منظور مشخص شدن وضعیت هر یک از عوامل موثر در عدم کارآفرین بودن آزمون دو جمله‌ای انجام شد:

جدول ۲. آزمون نسبت (دو جمله‌ای) مربوط به مشکلات فردی و خانوادگی

گروه‌ها	طبقه	تعداد	نسبت مشاهده شده	آزمون نسبت	معنی‌داری
گروه ۱	≤ 3 مشکلات فردی و خانوادگی	۴۶	۰/۳۸	۰/۵۰	۰/۰۰۸
گروه ۲	> 3 مشکلات فردی و خانوادگی	۷۶	۰/۶۲		
مجموع		۱۲۲	۱		

بر اساس یافته‌های جدول ۲، ۳۸ درصد از شرکت‌کنندگان نمره‌ی پایین‌تر از ۳ (حد متوسط طیف لیکرت) و ۶۲ درصد نیز نمره بالاتر از ۳ (حد متوسط طیف لیکرت) در خصوص موثر بودن مشکلات فردی و خانوادگی در عدم کارآفرین بودن در نظر گرفته‌اند که نسبت بدست آمده در سطح معناداری ۰/۰۵ معنی‌دار می‌باشد؛ به عبارت دیگر ۶۲ درصد شرکت‌کنندگان در تحقیق اعتقاد دارند مشکلات فردی و خانوادگی در عدم کارآفرینی موثر است.

جدول ۳. آزمون نسبت (دو جمله‌ای) مربوط به ماهیت رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی

گروه‌ها	طبقه	تعداد	نسبت مشاهده شده	آزمون نسبت	معنی‌داری
گروه ۱	۳ ≤ ماهیت رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی	۱۳	۰/۱۱	۰/۵۰	۰
گروه ۲	۳ > ماهیت رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی	۱۰۹	۰/۸۹		
مجموع		۱۲۲	۱		

بر اساس یافته‌های جدول ۳، ۱۱ درصد از شرکت‌کنندگان نمره‌ی پایین‌تر از ۳ (حد متوسط طیف لیکرت) و ۸۹ درصد نیز نمره بالاتر از ۳ (حد متوسط طیف لیکرت) در خصوص موثر بودن ماهیت رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی در عدم کارآفرینی در نظر گرفته‌اند که نسبت بدست‌آمده در سطح معناداری ۰/۰۵ معنی‌دار می‌باشد؛ به عبارت دیگر ۸۹ درصد شرکت‌کنندگان در تحقیق اعتقاد دارند ماهیت رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی در کارآفرین بودن موثر است.

جدول ۴. آزمون نسبت (دو جمله‌ای) مربوط به فراهم نبودن آموزش‌های مناسب جهت کسب درآمد از مهارت‌های حرفه‌ای

گروه‌ها	طبقه	تعداد	نسبت مشاهده شده	آزمون نسبت	معنی‌داری
گروه ۱	۳ ≤ فراهم نبودن آموزش‌های مناسب	۱۹	۰/۱۶	۰/۵۰	۰
گروه ۲	۳ > فراهم نبودن آموزش‌های مناسب	۱۰۳	۰/۸۴		
مجموع		۱۲۲	۱		

بر اساس یافته‌های جدول ۴، ۱۶ درصد از شرکت‌کنندگان نمره‌ی پایین‌تر از ۳ (حد متوسط طیف لیکرت) و ۸۴ درصد نیز نمره بالاتر از ۳ (حد متوسط طیف لیکرت) در خصوص موثر نبودن آموزش‌های مناسب جهت کسب درآمد از مهارت‌های حرفه‌ای در عدم کارآفرینی در نظر گرفته‌اند که نسبت به دست‌آمده در سطح معناداری ۰/۰۵ معنی‌دار می‌باشد؛ به عبارت دیگر ۸۴ درصد شرکت‌کنندگان در تحقیق اعتقاد دارند فراهم نبودن آموزش‌های مناسب جهت کسب درآمد از مهارت‌های حرفه‌ای در کارآفرین بودن موثر است.

جدول ۵. آزمون نسبت (دو جمله‌ای) مربوط به نبود دسترسی به منابع و امکانات مالی مناسب

گروه‌ها	طبقه	تعداد	نسبت مشاهده شده	آزمون نسبت	معنی‌داری
گروه ۱	۳ ≤ نبود دسترسی به منابع و امکانات مالی مناسب	۴۹	۰/۴۰	۰/۵۰	۰/۰۳۷
گروه ۲	۳ > نبود دسترسی به منابع و امکانات مالی مناسب	۷۳	۰/۶۰		
مجموع		۱۲۲	۱		

بر اساس یافته‌های جدول ۵، ۴۰ درصد از شرکت‌کنندگان نمره‌ی پایین‌تر از ۳ (حد متوسط طیف لیکرت) و ۶۰ درصد نیز نمره‌ی بالاتر از ۳ (حد متوسط طیف لیکرت) در خصوص موثر بودن نبود دسترسی به منابع و امکانات مالی مناسب در عدم کارآفرینی در نظر گرفته‌اند که نسبت بدست‌آمده در سطح معناداری ۰/۰۵ معنی‌دار می‌باشد؛ به عبارت دیگر ۶۰ درصد شرکت‌کنندگان در تحقیق اعتقاد دارند نبود دسترسی به منابع و امکانات مالی مناسب در عدم کارآفرینی موثر است.

جدول ۶. آزمون نسبت (دو جمله‌ای) مربوط به نبود نهادهای حمایتی رسمی و غیررسمی مناسب

گروه‌ها	طبقه	تعداد	نسبت مشاهده‌شده	آزمون نسبت	معنی‌داری
گروه ۱	۳ نبود نهادهای حمایتی رسمی و غیررسمی مناسب	۶۰	۰/۴۹	۰/۵۰	۰/۹۲۸
گروه ۲	۳ > نبود نهادهای حمایتی رسمی و غیررسمی مناسب	۶۲	۰/۵۱		
مجموع		۱۲۲	۱		

بر اساس یافته‌های جدول ۶، ۴۹ درصد از شرکت‌کنندگان نمره‌ی پایین‌تر از ۳ (حد متوسط طیف لیکرت) و ۵۱ درصد نیز نمره‌ی بالاتر از ۳ (حد متوسط طیف لیکرت) در خصوص تاثیر نبود نهادهای حمایتی رسمی و غیررسمی مناسب در عدم کارآفرینی در نظر گرفته‌اند که نسبت بدست‌آمده در سطح معناداری ۰/۰۵ معنی‌دار نمی‌باشد.

در ادامه‌ی این پژوهش برای اولویت‌بندی و رتبه‌بندی متغیرها بر اساس بیشترین تاثیر بر متغیر وابسته، آزمون فریدمن انجام می‌شود. آزمون فریدمن برای مقایسه چند گروه از نظر میانگین رتبه‌های آن‌ها است. به عبارت دیگر اکنون باید ببینیم از میان این ۵ عامل که هر یک دارای چندین گویه است کدام عامل نقش بیشتری در عدم کارآفرینی دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی دارد.

جدول ۷. اولویت‌بندی عوامل موثر در کارآفرین نبودن

اولویت	عوامل	میانگین رتبه
۱	فراهم نبودن آموزش‌های مناسب جهت کسب درآمد از مهارت‌های حرفه‌ای	۳/۶۵
۲	ماهیت رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی	۳/۴۳
۳	نبود دسترسی به منابع و امکانات مالی مناسب	۲/۹۰
۴	مشکلات فردی و خانوادگی	۲/۵۷
۵	نبود نهادهای حمایتی رسمی و غیررسمی مناسب	۲/۴۴

بر اساس یافته‌های جدول ۷، اولویت چالش‌ها و موانع ترغیب دانش‌آموختگان رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی به ایجاد کارآفرینی و اشتغال‌زایی قابل مشاهده است که از نظر شرکت‌کنندگان در تحقیق پایین‌ترین اولویت مربوط به نبود نهادهای حمایتی رسمی و غیررسمی مناسب و بالاترین اولویت مربوط به فراهم نبودن آموزش‌های مناسب جهت کسب درآمد از مهارت‌های حرفه‌ای می‌باشند.

جدول ۸. آزمون فریدمن مربوط به اولویت‌بندی عوامل موثر در کارآفرین نبودن

خی‌دو	درجه آزادی	معنی‌داری
۵۵/۳۷۳	۴	۰/۰۰۰

آزمون فریدمن (جدول ۸) نشان می‌دهد خی‌دو مشاهده‌شده ($\chi^2=55,373$) در سطح معناداری ۰/۰۵ معنادار است و می‌توان گفت بین اولویت‌های فوق تفاوت معناداری وجود دارد.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که از میان عوامل مورد بررسی در سنجش موانع کارآفرینی در میان دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی نبود آموزش مناسب جهت کسب درآمد از مهارت‌های حرفه‌ای موثرترین عامل و نبود نهادهای حمایتی رسمی و غیررسمی مناسب، کم‌اثرترین عامل در عدم کارآفرینی بودن دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌باشد.

نتیجه‌گیری

از میان ۱۵۰ پرسشنامه‌ی توزیع‌شده در این پژوهش تعداد ۱۲۲ تکمیل و عودت داده شد. ۴/۹ درصد شرکت‌کنندگان در این پژوهش دارای مدرک کاردانی، ۶۰/۷ درصد کارشناسی، ۲۷ درصد کارشناسی ارشد و ۷/۴ درصد مدرک دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی بودند. از نظر جنسیتی ۵۸/۲ درصد جامعه‌ی پژوهش زن و ۴۱/۸ درصد مرد بودند. همچنین، ۲۷ درصد پاسخ‌دهندگان بیکار و ۷۳ درصد شاغل هستند که ۶۵/۶ درصد آنان در حرفه‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی شاغل بوده و ۷/۴ درصد بقیه شغلی بی‌ارتباط با رشته‌ی تحصیلی خود (کتابداری و اطلاع‌رسانی) دارند.

با توجه به نتایج بدست‌آمده از تجزیه و تحلیل اطلاعات، مهم‌ترین مانع ترغیب دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی به ایجاد کارآفرینی و اشتغال‌زایی نبود آموزش مناسب جهت کسب درآمد از مهارت‌های حرفه‌ای است. یعنی دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی فراهم‌نبودن آموزش مناسب برای کسب مهارت در زمینه‌ی مالی و حسابداری و بازاریابی؛ فراهم‌نبودن آموزش مناسب در به کارگیری عملی دروس تخصصی رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ فراهم‌نبودن آموزش مناسب در دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی برای کسب درآمد و اشتغال‌زایی در رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ نبود نمونه‌ها و تجربه‌های موفق در زمینه‌ی کارآفرینی در رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ فراهم‌نبودن سایت‌های آموزش کارآفرینی در کشور؛ ناآشنایی دانش‌آموختگان کتابداری با پیشرفت‌های نوین فناوری در رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ نداشتن آشنایی اساتید رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی در زمینه‌ی کارآفرینی و ارائه‌نکردن آن در دوره‌ی تحصیلی؛ بی‌تاثیر بودن دروس تخصصی گذرانده‌شده در دوره‌ی دانشگاهی (یا مرکز آموزشی) در کارآفرینی متناسب با رشته‌ی تحصیلی؛ و بالاخره عدم استفاده‌ی بهینه از واحد "کارآموزی" گذرانده‌شده در طول دوره‌ی تحصیلی را مهم‌ترین دلایل عدم کارآفرینی بودن خود می‌دانند. مکی‌آل‌آقا (۱۳۸۶)، کریمی‌ان و امیرلطیفی (۱۳۸۶)، نیز در پژوهش‌های خود نبود آموزش‌های مناسب را به عنوان موانع کارآفرینی ذکر کرده‌اند.

همچنین شرکت‌کنندگان در پژوهش اعتقاد دارند نبود مرکز مشاوره‌ی کارآفرینی در دانشگاه‌ها و نهادهای دولتی؛ نبود نهادهای غیردولتی حامی کسب و کار و نبود موسسات خصوصی مشاوره‌ی کارآفرینی، کم‌اثرترین عامل عدم کارآفرینی است، حال آنکه جوادیان‌صراف و شجیع (۱۳۸۸)، در پژوهش خود یکی از مهم‌ترین مشکلات فراوری دانش‌آموختگان تربیت‌بدنی در راه‌اندازی کسب و کار را کمبود راهنمایی و مشاوره، ارزیابی کرده‌اند. یداللهی‌فارس‌ی و دیگران (۱۳۹۰)، میزان توجه جامعه به خلق و اجرای ایده‌های جدید را یکی از موانع کارآفرینی بیان کردند که می‌توان این عامل را از نتایج عدم وجود نهادهای حمایتی رسمی و غیررسمی مناسب دانست.

از دیگر یافته‌های این پژوهش می‌توان به "ماهیت رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی" اشاره کرد. همانطور که جدول ۷ نشان می‌دهد "ماهیت رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی" دومین عامل عدم کارآفرینی معرفی شده است؛ به عبارت دیگر، شرکت‌کنندگان در پژوهش اعتقاد دارند نارسایی ماهیت رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی برای افراد جامعه و مسئولان؛ نارسایی عنوان رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی و سرخوردگی دانش‌آموختگان کتابداری به واسطه‌ی عنوان رشته؛ محدودیت (کم‌بودن) گرایش‌های مختلف رشته‌ی کتابداری در مقاطع مختلف تحصیلی؛ عدم تاثیر یا تاثیر کم ارائه‌ی درس کارآفرینی در رشته

کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ نبود واحد درسی کارآفرینی در رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ عدم کاربردی بودن مطالب ارائه‌شده در طول دوره‌ی تحصیلی در زمینه کسب و کار و اشتغال‌زایی؛ پراکندگی موضوعی دروس ارائه‌شده در کتابداری و نداشتن تمرکز بر واحدهای تخصصی کتابداری؛ به‌روز نبودن واحدهای درسی ارائه‌شده دانشگاهی در رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی منطبق با نیاز جامعه و نظری بودن دروس ارائه‌شده در طول دوره‌ی تحصیل دانشگاهی عامل موثری در عدم کارآفرین بودن دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی بعد از فراغت از تحصیل است. جوادیان‌صراف و شجاع (۱۳۸۸)، نیز در پژوهش خود به عامل "رشته‌ی تحصیلی" در عدم کارآفرینی دانشجویان تربیت بدنی اشاره کرده‌اند.

همان‌گونه که در متن پژوهش نیز اشاره شد، بیش از ۶۰ درصد از دانش‌آموختگان، مشکلات فردی و خانوادگی از جمله کمبود منابع مالی را یکی از عوامل کارآفرین نبودن ذکر کردند. لیو و سهم (۲۰۰۱)، بیتزنیس و نیتو (۲۰۰۵)، سینق سندهو، فهمی صدیق و ریاض (۲۰۱۱)، آراستی و اکبری‌جوکار (۱۳۸۷)، جوادیان‌صراف و شجاع (۱۳۸۸) و محمدکاسمی، قاسمی و رستم‌بخش (۱۳۹۰)، نیز در پژوهش‌های خود به آن اشاره کرده‌اند.

پیشنادهای کاربردی

از آنجایی که "ماهیت رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی" دومین مانع کارآفرینی دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی معرفی شده است پیشنهاد می‌شود پژوهش مشابهی با تاکید بر نام جدید رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی انجام شود. در این صورت، به طور دقیق‌تری تاثیر عامل "ماهیت و نام رشته" در عدم کارآفرین بودن دانش‌آموختگان این رشته مشخص می‌گردد. علاوه بر تغییر نام رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی، لازم است کمیته‌ی تدوین سرفصل‌های آموزشی رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی در وزارت علوم با تجدید نظر در سرفصل‌های آموزشی این رشته، تاکید بیشتری بر دروس عملی داشته و از پراکندگی موضوعی در ارائه‌ی دروس پرهیز نمایند. ارائه‌ی درسی با عنوان "کارآفرینی" در مقاطع مختلف تحصیلی نیز می‌تواند در افزایش مهارت‌های دانش‌آموختگان رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی بعد از فراغت از تحصیل مفید باشد.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آینده

پیشنهاد می‌شود پژوهش دیگری با تاکید بر وضعیت دانش‌آموختگان رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی از نظر احراز شغل (دولتی یا آزاد) انجام شود. بدین ترتیب می‌توان میزان تکیه‌ی دانش‌آموختگان به نهادهای دولتی جهت کسب درآمد و اشتغال‌زایی را تخمین زد.

نیز پیشنهاد می‌شود با توجه به تغییر نام رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی به علم اطلاعات و دانش‌شناسی، پژوهشی در ارتباط با تغییر نام این رشته و تاثیر آن در افزایش اشتغال‌زایی دانش‌آموختگان صورت گیرد.

سپاسگزاری

نویسندگان مقاله مراتب تقدیر و سپاسگزاری خود را از اساتید محترم آقایان دکتر علی حسین قاسمی، داریوش علی‌محمدی و دکتر محمد حسن‌زاده که در تدوین و اصلاح پرسشنامه زحمات فراوانی را متحمل شده‌اند ابراز می‌دارند.

منابع

آراستی، زهرا؛ اکبری‌جوکار، محمدرضا (۱۳۸۷). تحقیقی پیرامون ویژگی‌های کسب و کارهای زنان کارآفرین تحصیل‌کرده دانشگاهی و مشکلات آنان در راه‌اندازی کسب و کار. *دوماهنامه علمی-پژوهشی دانشور رفتار*. ۱۵ (۳۲): ۳۷-۴۶.

- جینگز، دی. اف. و یانگ، دی. ام. (۱۹۹۰). مقایسه تجربی بین اقدامات عینی و ذهنی از محصول نوآوری کارآفرینی شرکت‌ها. *کارآفرینی در تئوری و عمل*. ۱۵ (۱): ۵۳-۶۶. نقل در شریف‌زاده، ابوالقاسم؛ اسدی، علی (۱۳۸۳). *دانشگاه، کارآفرینی و توسعه‌ی دانش‌بنیان*. تهران: جهاد دانشگاهی، واحد تهران، انتشارات.
- جوادیان‌صراف، نصرالله؛ شجاع، رضا (۱۳۸۸). بررسی نگرش دانشجویان تربیت بدنی به موانع کارآفرینی و مشکلات راه‌اندازی کسب و کار بعد از فراغت از تحصیل. *پژوهش در علوم ورزشی*. ۲۲: ۸۱-۹۵.
- رستگارهروکی، زهرا (۱۳۸۸). *سنجش ویژگیهای شخصیتی کارآفرینی کتابداران و اطلاع‌رسانان شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر تهران*. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء، تهران.
- زوارقی، رسول (۱۳۹۱). بررسی نقش و جایگاه کتابخانه‌های عمومی در توسعه‌ی فرهنگ کارآفرینی. *کتاب ماه (کلیات)*. ۱۵ (۶): ۹۴-۱۰۱.
- عابدی، رحیم (۱۳۸۱). کاوش در کارآفرینی درون‌سازمانی. *فصلنامه‌ی مطالعات مدیریت*. ۳۵ و ۳۶: ۱۱۱-۱۳۴. نقل در بهمانی، پگاه (۱۳۸۵). *سازمان‌های کارآفرین ایرانی حوزه IT در تهران: بررسی وضع موجود و شناسایی محدودیت‌ها و موانع*. تهران: فرزین.
- کریمیان، محمدتقی؛ امیرلطیفی، فریبا (۱۳۸۶، اسفند). "بررسی موانع و چالش‌های کارآفرینی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جویای کار خانم استان گلستان". *مقاله‌ی ارائه‌شده در همایش ملی آموزش عالی و کارآفرینی، دانشگاه سمنان، بازیابی ۲۹ آبان ۱۳۹۱*.
از: www.eModir.com
- محمدکاظمی، رضا؛ قاسمی، حمید؛ رستم بخش، محمدرضا (۱۳۹۰). شناسایی و تحلیل موانع رفتاری کارآفرینی سازمانی در سازمان تربیت بدنی (وزارت ورزش) کشور. *پژوهش‌های مدیریت ورزشی و علوم حرکتی*. ۱ (۲): ۸۹-۱۰۰.
- مطهری، علی (۱۳۸۷). *کارآفرینی، خلاقیت، نوآوری*. تهران: آزاد مهر.
- مکی آل‌آقا، بدیع‌الزمان (۱۳۸۶). نقش دانشگاه در توسعه‌ی کارآفرینی. *اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی*. ۲ (۴): ۱۱۵-۱۲۷.
- نوروزی، محمدرضا (۱۳۸۸). موانع کارآفرینی دانشگاهی و اقدامات راهبردی برای تقویت کارآفرینی دانشجویان. *کار و جامعه*. ۱۱: ۱۰-۱۷.
- هیسریچ، رابرت. دی.؛ مایکل پی. پیترز. (۱۳۸۳). *کارآفرینی*. (علیرضا فیض‌بخش، حمیدرضا تقی‌یاری، مترجم). تهران: دانشگاه صنعتی شریف، موسسه‌ی انتشارات علمی، ج. ۱. (نشر اثر اصلی ۲۰۰۰).
- یداللهی فارسی و دیگران (۱۳۹۰). *مطالعه‌ی موانع کارآفرینی در ورزش کشور. توسعه‌ی کارآفرینی*. ۳ (۱۲): ۱۰۵-۱۲۴.

Allison, Melody M. (2007). Women's health: ibrarian as social entrepreneur. *Library Trends*. Vol.56; 2: 423-448.

Bitzenis, Aristidis; Nito, Ersanja (2005). Obstacles to entrepreneurship in a transition business environment: the case of Albania. *Journal of Small Business and Enterprise Development*. Vol.12 ; 4: 564 – 578.

Liao, Debbie; Sohmen, Philip (2001). The development of modern entrepreneurship in china. *Stanford journal of East Asian affairs*. Vol.1: 27-33.

Singh Sandhu, Manjit; Fahmi Sidique, Shaufique; Riaz, Shoaib (2011). Entrepreneurship barriers and entrepreneurial inclination among Malaysian postgraduate

students. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, Vol.17 Iss: 4, pp.428 – 449. Retrieved 2 November, 2012, from <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=1931098>

Archive of SID